

Пракаповіч М. (г. Брэст, БрДТУ)

ВОБРАЗ ЯЎГЕНІЯ ЯНІШЧЫЦ У СВЯТЛЕ ЎСПАМІНАЎ ЯЕ СУЧАСНІКАЎ

Яўгенія Іосіфаўна Янішчыц – вядомая беларуская паэтэса, якая сваей шчырасцю, грамадзянскай сумленнасцю заўсёды знаходзіць дарогу да чытача, адлюстроўваючы ў сваіх творах яго паўсядзённыя клопаты, радасці і трылогі, вечныя пошукі жыцця. «Палеская ластаўка», «Палесся мілае дзіця», «Палеская летуценніца» – так называлі і называюць у нашай краіне Яўгенію Янішчыц, якой давялося працаваць у беларускай літаратуры крыху больш за 20 гадоў. Вобраз Янішчыц, як і вобраз кожнага чалавека, нельга ўспрымаць як нешта цэлае, адзінае, гэта заўсёды сукупнасць тых маленькіх вобразаў, якія мы прымяраем кожны дзень. Таму мне хацелася бы спыніцца на ўспамінах розных людзей, каб уяўленне пра Янішчыц было як мага болей поўным.

Прынята лічыць, што таленавітых людзей можна заўважыць адразу. Гэта можна сказаць і пра Яўгенію Янішчыц. Яе першая настаўніца Вольга Васільеўна Новак успамінае: «Жэня расла цікаўнай дзяўчынкай. Вучылася добра. Лепей за ўсіх пісала сачыненні. Асабліва любіла апісваць поры года. Выразна дэкламавала вершы, добра чытала прозу» [1]. Аднак жа талент праявіўся ў Жэні крыху пазней ў Мерчыцкай васьмігодцы, дзе маладая паэтка надрукавала свой першы верш. Пасля таленавітая дзяўчынкі паступае ў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт.

У характары Янішчыц спалучаюцца любоў да сяброўства, гасціннасць з вялікім адзіноцтвам. «Жэня была вельмі гасціннай, любіла, калі да яе заходзілі... Маглі ей патэлефанаваць пісьменніцы Валя Коўтун, Ніна Загорская, Хрысціна Лялько, народная артыстка Беларусі Марыя Захарэвіч, каго яна любіла, з кім сябравала, – так пісала пра Яўгенію Раіса Баравікова, аднак жа дапаўняла: – Яе сяброўства многія шукалі, але разам з тым надта многа ў яе было адзіноты, вельмі зямной, жаночай» [3].

Першы зборнік лірыкі «Снежныя грамніцы» паэтка надрукавала, будучы студэнткай універсітэта, у 1970. Пасля гэтага яна трапіла ў зону павышанай увагі тагачаснай крытыкі. Пра гэты зборнік шмат пісалі. Нават Рыгор Бярозкін, які ніколі не разменьваўся на пахвалу пасрэднасці пісаў: «Першая кніга – кніжка ясная, свежая, росная, быццам тая раніца, з якое яна, Жэня Янішчыц, і выбегла (іменна выбегла) у літаратуру» [1]. Не быў выключэннем і Ніл Гілевіч, які адзначаў: «Яўгенію Янішчыц, па маім перакананні, шмат дадзена» [1]. У сваіх успамінах пра Яўгенію Дзмітрый Бугаеў [5] параўноўваў уваход Янішчыц у літаратуру з уваходам гаспадыні ва ўласны добра абжыты дом, свабодны, нязмушаны і натуральны.

Алесь Бельскі пісаў: «Натуральна, пасля такой прыхільнай і шырокай падтрымкі паэтка адчула новае дыханне, не збавіла творчага імпульсу і працавала з вялікай апантанасцю. Адна за адной выходзілі яе кнігі – «Дзень вечаровы» (1974), «Ясельда» (1978), «На беразе пляча» (1980), «Пара любові і жалю» (1983), «Каліна зімы» (1987)» [4].

Калі бачыш гэтыя кнігі, можна падумаць, што ў творчасці паэтэсы ўсе было гладка і празрыста, але так не бывае, тым больш у жыцці творчай асобы. На першы погляд, творчая кар’ера Я. Янішчыц складвалася сапраўды зайздросна. Але не ўсім вядома ўнутраная супярэчлівасць асобы паэткі. Пасля прапановы ўступіць у партыю яна доўга вагалася, раілася са школьнай сяброўкай Раісай Ганчарык: што рабіць? Трагедыя Я. Янішчыц бачыцца яшчэ і ў тым, што першай кнігай яна паставіла перад сабой вельмі высокую планку. І ёй больш не ўдалося ніводнай кнігай выклікаць такіх эмоцый у крытыкаў і пісьменнікаў, атрымаць столькі водгукаў, як пры выхадзе «Снежных грамінш». Рыхтуючы кожную новую кнігу, яна імкнулася зрабіць яе лепшай, чым папярэдняя. Радасць ёй прынесла, бадай што, толькі «Каліна зімы» – так аб творчасці паэткі гаворыць Тамара Аўсяннікава [2].

На наш погляд, у Яўгеніі Янішчыц з маленства была цяга да самавыўлення. Тамара Аўсяннікава ў сваім артыкуле прыводзіць аповед маці Марыі Андрэеўны пра дзяцінства Яўгеніі: «Ёсць там вір. Месца глыбокае. Вось хлопцы, хто старэйшы, у гэты вір нырца давалі, а потым выплывалі. Малых туды не пускалі. Магло закруціць. Што Жэню да гэтага віра штурханула, ніхто не ведае. Яна сказала хлопцам: «Думаеце, што толькі вы адны такія смелыя. Я тожа магу». Хлопцы пачалі смяяцца, а яна разагналася па беразе — і боўць у вір» [1]. Нават гэты прыклад сведчыць пра сілу духу паэткі.

Нельга не прыняць да ўвагі словы сяброўкі Яўгеніі – Раісы Баравіковай: «Жэня не любіла канфліктаваць, ёй была ўласціва тая самая беларуская памяркоўнасць, але гэта ўжо тычыцца яе характару і натуры вельмі зычлівай жанчыны. Яна была не ўзрыўным чалавекам, усе эмоцыі аддаваліся вершам, а калі ў звычайнай жыццёвай плыні штосьці было ўжо надта неадпаведным, то проста ўставала і ішла з кампаніі, з пісьменніцкага сходу» [3].

Магчыма, гэтая самая памяркоўнасць і падштурхнула паэтку да трагедыі. Кожны ўспрымае яе драму па-рознаму. А. Лойка, думаючы пра лес Янішчыц, пісаў: «... Былі ва ўцеках Жэні Янішчыц ад жыцця і лермантаўскія ўцёкі. Былі і ўцёкі ад адзіноцтва, ад непрымання таго, што ейная эпоха ей навязала, а душа яе з тым не мірылася, свядома і падсвядома, напэўна, не змірылася, паглыбляла душэўны разлад, душэўны крызіс... А што забрала Жэню Янішчыц ад беларускай паэзіі, ад Беларусі, тое – монстравае, звыроднае, нялюдскае, няхай бы яно хутчэй сыходзіла на нічыя лозы, на сухія долы!» [1]. З жаночага погляду ўсе выглядае крыху па-іншаму. Пісьменніца А. Васілевіч разважае пра асабістую драму Яўгеніі Янішчыц наступным чынам: «Жанчыне адной цяжка. А калі жанчына яшчэ і зусім маладая... Ёй цяжэй непараўнальна. І адзінае выратаванне ў яе (калі распятая яна лесам на крыжы паэзіі) – вершы. Вершы! Яны рэжучы душу па-жывому. Але ж і нясуць ёй лекі» [1].

Для паэткі ўласцівы тонкі самааналіз душэўных пачуццяў і перажыванняў, якія раскрываюць нялёгкае і драматычнае жыццё жанчыны. У гэты момант яна нагадвае параненую і безабаронную птушку.

Але ўсё, што быў знаёмы з Яўгеніяй, сыходзіцца ў тым, што вялікую ролю ў яе жыцці іграла Бацькаўшыня. Менавіта Палессе з яго прастораў і пейзажаў, з яго жыхарамі, песнямі аказалі найбольшы ўплыў на Жэню. Таму большую колькасць сваіх вершаў яна прысвяціла роднаму куту, маці.

Вось як апісвае любоў Я. Янішчыц да Палесся Раіса Баравікова: «Янішчыц малявала сваім трапятлівым слоўкам родную прыроду, як мастак малое пэндзлем, гэтак яна занатоўвала ў радках таямнічыя краявіды беларускага Палесся і глыбока ўнікала ў лёсы людзей – простых палешукоў, з якімі да апошняга свайго дня не страчвала роднасці. Нават у самы адчайны, драматычны момант свайго жыцця, за некалькі дзён да імгнення, калі перарвалася нітка лёсу, што злучала яе з зямным светам, яна ад усяго адхінулася, усё кінула і паехала да сцежка дзяцінства, да родных мясцін, да мамы...» [3].

Для кожнага Я. Янішчыц свая. Яўгенія Янішчыц для мяне – гэта асоба вельмі разнастайная, глыбокая, з ясным адчуваннем рэчаіснасці. На вялікі жаль, яе больш няма. Гэта вялікая гора не толькі для беларускай паэзіі, але і для ўсяго нашага народа ўвогуле, бо такія людзі, як Яўгенія Янішчыц, нараджаюцца вельмі рэдка, але, нарадзіўшыся, сваімі творамі назаўсёды застаюцца разам з намі ў нашых сэрцах.

Гора таксама для кожнага рознае. Але ж сучаснікі ўспамінаюць яе добрым словам. Васіль Быкаў лічыў, што «Жэня была самая таленавітая з самых теленавітых паэтэс Беларусі, самая цнатлівая і дасканалая. Гэта вялікае няшчасце, што яна так рана пайшла з жыцця. Але ў тым і нейкае наканаванне – даўно і не намі сказана, што Бог бярэ да сябе найлепшых. Але шкада, месца Жэні ў нашай паэзіі засталася пустое, мабыць, яго доўга не будзе каму заняць. Бо гэта – дужа годнае месца» [1].

Яго думку працягвае Дзмітрый Бугаеў, ён застаецца няўцешным: «На жорсткіх скразняках бесчалавечнай эпохі першымі гінуць летуценнікі з чулай душой і трапяткім сэрцам. Таму загінула і Яўгенія Янішчыц. Але яна пакінула нам сваю цудоўную паэзію, якой суджана доўгае жыццё – пакуль будучы беларусы, пакуль будзе жыць беларускае слова» [5].

Літаратура

1. Аўсяннікава, Т.П. Яе талент быў навідавоку / Т. Аўсяннікава // Полымя. – 2013. – № 11. – С. 171–177.
2. Аўсяннікава, Т. Яўгенія Янішчыц: загадкавы палёт / Т. Аўсяннікава // Новы час. Літаратурная Беларусь. – № 11 (87). – 2013. – С. 17–24.
3. Баравікова, Р.А. Паэзія. Душа. Айчына. / Р. Баравікова // Полымя. – 2013. – № 11. – С. 165–170.
4. Бельскі, А. Незгасальнае святло таленту / А. Бельскі // Класікі і сучаснікі ў школе. – Мінск: Маст. літ., 2005. – 350 с.
5. Бугаеў, Дз. Служэнне Беларусі / Дз. Бугаеў // – Мінск : Маст. літ., 2003. – 380 с.